

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Rein szemináriuma Jenában.

(Az intézet 25 éves jubileuma alkalmából.)]

A Saale kies partján, a *Herbart-Ziller*-féle pædagogia tüzhelyénél a lepergett szünidőben nagyon kedves, meghitt ünnepélynek voltunk tanui.

Július elején lezáródott a jénai egyetem pædagogiai szemináriumának ötvenedik szemesztere és ezt az alkalmat az intézet volt és jelenlegi tagjai felhasználták a résztvevőkre nézve felejthetetlen összejövetelre, amelyen *Rein* előtt, mint a szeminárium alapítója, vezetője és a pædagogia nagymestere előtt, hódolatteljes szeretetüket tolmácsolták.

Noha az ünnepély külső dísz nélkül folyt le, mégis ez lesz az első efajta esemény, melyet a nevelés történetírója feljegyzésre méltónak fog találni. Nem mintha más szeminárium nem élt volna negyedszázadot. Hiszen a *Seminarium selectum præceptorum Halle*-ban 1707-ben alapított és lényegében még ma is fennáll. Ámde pædagogiai fontosság és érdekesség dolgában sem ez, sem más nem állja ki a versenyt a jénaival.

Rein szemináriuma szervezetét *Herbart*tól kölcsönzvé, aki az eszmét mástól vette ugyan, de ennek — mint sok más idegen eredetű gondolatnak — különös jelentőséget és új értelmet adott.

Hogy az egyetemi szemináriumok mikor és hol keletkeztek, nem tudjuk. Legrégibb adatunk e tárgyban 1673-ból való és *Weigl*-ről, a híres jénai matematikusról szól, aki maga köré gyűjté tanítványai közül azokat, akik a tanári pályára készültek és oktatta őket arra, miként kelljen a matematikát az iskolákban tanítani. Próbatanításokat is tartatott velük, sőt külön szabályzata is volt oly iskolák részére, ahol egyetemi hallgatói tanítottak.

Pædagogiai szemináriumok még előbb keletkeztek. Egyik adatunk szerint több egyetemi tanár *Giessen*ben *Ratich* didaktikai reformtörekvésein felbuzdulva 1613-ban külön gyakorlóiskolát nyitott „pro pædagogia”. Ámde ez az egyetemtől különálló vállalat volt.

Az egyetemmel kapcsolatos első ilyenmű intézetet *Francke* alapította. Árvaházánál 1695-től kezdve szegény egyetemi hallgatókat alkalmazott tanítókul, akik ott ingeny élelmezést kaptak. Ezek ké-

pezték az úgynevezett Seminarium præceptorumot, amelynek 1703-ban már 75 tagja volt. Egy egyetemi tanár vezetése alatt kezdetben általános kiképzést, később pedig külön neveléstani oktatást nyertek. Ebből keletkezett 1707-ben a később oly híressé vált Seminarium selectum præceptorum, a tanítóképző intézetek mintájára alkotott tanárképző, amelyet *Frick* 1881-ben újjászervezett.

Herbart ismerte ezt a szemináriumot, hiszen Svájcból visszajövet 1800-ban meglátogatta a Francke-féle intézetet és *Niemeyer*, akkori igazgató, hosszan tárgyalt vele, hogy őt az intézethez tanárnak megnyerje. Az eszme tehát nem volt új, ámde ő más értelmet és jelentőséget adott ennek, mert kiinduló pontja más volt. Ő Svájcban megismerkedett volt *Pestalozzival* és részt óhajtván venni a nagy apostol munkálkodásában, megírta «*Pestalozzi's Idee eines ABC der Anschauung*» című művét. De *Pestalozzi* nem méltatta figyelemre a jelentkező munkatárs törekvéseit, mire ez kísérletet tett arra, hogy lassan-lassan kialakuló eszméit a gyakorlatba átültesse, gyakorlatilag kipróbálja. Találkozott is néhány hallgatója, akik mint nevelők, tanítványaikon kísérletet tettek az ő utasítása szerint a szemléltetés abc-jével és Homerrel. Ezen a sikeren felbuzdulva nem kisebb lőn becsvágya, mint hogy ő hozzá is úgy jöjjenek a szakemberek az új módszer tanulmányozására, mint tódultak akkoriban *Pestalozzihoz*. E cél lebegett szeme előtt, amidőn megnyitotta Königsbergben 1810-ben pædagogiai szemináriumát, amely elmenetelig, 1833-ig fennállott.

Előzőleg már a szemináriumok egész sora keletkezett, többnyire a hallei nyomán. *Wolf A.* 1787 óta a *Cellarius* által alapított Seminarium doctrinæ elegantioris-t tette híressé, *Gesner* 1738-ban, *Gedike* 1787-ben, *Schwarz* 1809-ben alapítottak szemináriumokat, és ilyenek voltak Helmstedtben (1779 óta), Breslauban, Stettinben, Berlinben, sőt *Herbart* megérkezése előtt Königsbergben is. Csakhogy mindezeknek célja a tanító- és tanárképzés volt, akár egyes szaktárgyakban, akár a tárgyak egész csoportjában. *Herbart* azonban az ő szemináriumának kezdetétől fogva a következő hármas célt tűzte ki: 1. hogy módszertani eszméit és elveit a gyakorlatban kipróbálja, 2. hogy alkalmat nyújtson a jelölteknek a neveléstani elveknek a gyakorlatba való átültetésében kísérleteket tenni és 3. hogy alkalmat nyújtson oly tapasztalatok gyűjtésére, amelyeket a neveléstudomány értékesíthet. Amazok tehát gyakorlati céllal bíró szakintézetek; emez tudományos kísérletező állomás. Amott a szaktárgy, emitt a pædagogia teszi a gondoskodás főtárgyát.

Herbart hármas célját átvette *Ziller* szemináriuma, amely Lipcsében 1861-től 1882-ig virágzott és *Rein* intézete, amely tulajdon-

donképpen folytatása a *Stoy* által 1844-ben alapított és 1855-ig vezetett szemináriumnak.

Rein intézete tehát nem tanárképző, de merőben különbözik a mi egyetemeinknek pædagogiai, filologiai, földrajzi vagy más tárgyú szemináriumaitól is.

Ha a jénai egyetemi hallgató, legyen ez akár jogász, akár orvosnövendék, akár a filozófiai fakultás tagja, rendes szaktanulmányain kívül pædagiával is óhajt foglalkozni, amire semmiféle szabályzat nem kötelezi, *Rein* tanár előadását hallgatja, aki különböző tárgykörökben, általános neveléstan, módszertan, lélektan, erkölctan vagy más címek alatt *Herbart-Ziller* tanait hirdeti. Ha már most az illető hallgató látni akarja, hogyan értékesíthetők e tanok a gyakorlatban, avagy ha kedve volna kísérletet tenni arra, hogy mesterének elveit a gyakorlatba átültesse, akkor beiratkozik a szemináriumba rendes vagy rendkívüli tag gyanánt. Rendes tagok azok, akik egy vagy több tárgy tanításával kísérletet tesznek. Ily célból a szeminárium iskolát tart fenn, amelynek neve *Seminarschule*. Tanítványai 6—14 éves fiúk. Ez tehát elemi iskola. *Rein* ugyanis azt tartja, — még pedig joggal, — hogy az elemi iskolai oktatás és nevelés teszi a pædagogiai készütség próbakövét.

Ez a gyakorló-iskola három osztályból áll, felmenő évfolyamokkal. Ha az idén az I., IV. és VII. évfolyamokból áll, a jövő évben a II., V. és VIII.-ból fog állani és így tovább. Minden osztály élén fizetéssel alkalmazott osztálytanító áll. Egyikük mint főtanító az egész iskolát vezeti és a szemináriumban *Reinnak* jobb keze.

A rendes tagok a főtanító és az osztálytanítók felelős vezetése mellett tanítanak, rendszerint egy-egy tárgyat egy, kivételesen két szemeszteren át; őket praktikánsoknak nevezik. Természetes dolog, hogy praktikáns csak az lehet, aki előbb megismerkedett *Rein* pædagiájával és az iskolában követelt módszerrel. Azért előzőleg hospitál. Mielőtt a tanítást átvénné, tantervet készít; azonkívül minden leckét írásbelileg ki kell dolgoznia, még pedig oly módon, hogy a lecke taglalását külön margón szemléltetővé teszi. A koncentráció összes kérdéseit, úgyszintén az összefoglalást (*Synthese*) és a «rendszer» (*System* = a megtanulandó szöveget), le kell írnia előre szóról-szóra. Ezt a preparációt a főtanító avagy az osztálytanító átnézi, megteszi észrevételeit és átadja az igazgatónak, aki szintén megteheti észrevételeit; ezeket a tanításnál figyelembe kell venni. A preparációt az illető praktikáns egy-két nappal a tanítás előtt visszakapja, hogy készülhessen. Tanítása alatt ott van az osztálytanító, akinek jogában áll a tanítást bármikor félbeszakítani és abban segédkezni, kötelessége pedig a praktikánssal az óra végén a tanítás fölött értekezni és

a koncentráció, valamint a fegyelmezés szempontjából bírálatot mondani.

A tanítás ideje alatt a szeminárium rendes és rendkívüli tagjai tetszésük szerint hospitálnak.

Rein, mint igazgató, az összes praktikánsok közül hetenként felváltva egy-két tagot kijelöl próbatanításra. Ez a praktikum, amelyen minden tag, akár rendes, akár rendkívüli, hospitálni köteles.

E mintatanításra az állandó főtanító kijelöl a tagok sorából egy bírálót és egy jegyzőt. Amaz számon veszi mindazt, ami a tanításban jó és rossz; emez a kérdések könyvét vezeti, amelynek következő rovatai vannak:

A tanuló neve	Kérdésekre			Összefoglalások		Összesen	Átlag
	helyesen felelt	rosszul felelt	nem felelt	folyékony	akadozó		

A praktikum alatt sem a főtanító, sem az igazgató nem szólhat a tanításba. Észrevételeiket előzőleg kell a preparáción megtenniök.

A szeminárium összes tagjai hetenként egyszer, rendszerint este, egy tágas sörcsarnok külön termében gyűlésre jönnek össze. A megjelenés kötelező; rendszerint katalógust olvasnak. Az ülésen *Rein* elnököl. Tárgyai: az iskola beléletét érintő minden fontosabb esemény és a praktikum megbeszélése.

Ez oly módon történik, hogy a praktikáns, aki próbaelőadást tartott, elmondja önbírálatát. Utána a hivatalból kirendelt bíráló felolvassa kritikáját, amelynek kézírata az irattárba kerül. Miután a praktikáns válaszolt, a szeminárium tagjai tetszésük szerint hozzászólnak, végül *Rein* mond összefoglaló bírálatot. Ha a hét folyamán két praktikum volt, mindegyikét külön-külön beszélik meg.

Kedélyes sörözés és szivarfüst mellett a «Konferenz» gyakran éjfélig is eltart. A végén az «útikalapot» hordják körül, amelybe kiki tehetsége szerint néhány fillérrel hozzájárul az évenként tartatni szokott iskolai kirándulás költségeibe. Természetes, hogy a «Konferenz»-ről jegyzőkönyvet is vezetnek. Ezt a tagok felváltva abc sorrendben kötelesek az irattár számára megírni.

Úgy az iskola beléletében, mint a gyűléseken és a szakiroda-

lomban állandóan új meg új nevelési problémák és gondolatok vetődnek felszínre. Ezek tárgyalására szolgál az úgynevezett «Theoretikum.» Ez abból áll, hogy a szeminárium összes tagjai a hét egy bizonyos napján és órájában összegyűlnek az egyetem egyik termében, ahol a szemináriumnak akár rendes, akár rendkívüli tagja felváltva egy-egy órai előadást vagy felolvasást tartanak oly tárgyról, amelyet előzőleg *Reinnal* röviden megbeszéltek. Ilyen előadások voltak pl. a nevelés erkölcsi céljáról; vagy: a tornatanításról; avagy: *Kidd* a társadalmi fejlődésről, (könyvismertetés) stb. A tárgyhoz mindenki tetszése szerint hozzászólhat.

Ezek az előadások sok esetben anyagot nyújtanak a szeminárium kiadványaihoz, amelyekből az idén megjelent a XIV. kötet. E füzetek címe Aus dem pädagogischen Universitäts-Seminar zu Jena. Herausgegeben von Prof. Litt. D. Dr. W. Rein. Nem egy előadásból könyv lett, avagy átment *Rein* egyik-másik folyóiratába. Ezek közt legfontosabb az évenként egyszer megjelenő Jahrbuch des Vereins für wissenschaftliche Pädagogik, amelyet *Ziller* alapított, később *Vogt* szerkesztett és amelynek negyvenhárom kötete valóságos kincsesbányája a *Herbart-Ziller*-féle pädagogia iránt érdeklődőknek.

A szeminárium munkája tehát három irányban halad. Központja a gyakorló-iskolája, amely egyrészt tanterve és egész szervezete, másrészt az ott meghonosodott nevelési és oktatási módszer tekintetében Németország legérdekesebb népiskolája. Itt a *Ziller*-féle egyfelől lecsepült, másfelől magasztalt művelődéstörténeti fokozatok szerint összeállított tantervet használják. Az első évfolyamban pl. *Grimm*-féle mesék képezik a tanítás központját. A másodikban *Robinson*. A harmadikban ó-testamentumbeli és thüringiai mondák; és így tovább. Szigorú koncentráció mellett szem előtt tartják még a legaprólékosabb részletekben is az alaki fokozatokat és mindazt, amit *Herbart*, *Ziller* és *Rein* a «nevelő-oktatás», a «kormányzás» és a fegyelmezésről, valamint az érdeklődésről, az erkölcsi jellemképzésről stb. stb.-ről tanít. Egy sajátos világ ez, amelyben sokat tanulhat még az is, aki az öreg *Kebr* avagy *Diesterweg* iskolájában nevelkedett fel és aki *Ziller* kulturhisztórikus fokozataiban érdekes szertelenség nélkül egyebet nem lát.

Hogy a gyakorló-iskola és az egész szeminárium mily óriási hatással van tagjaira, azt most láthattuk és hallhattuk az ünnepélyen. A nem tanférriak, úgy mint a szakemberek, akik a szeminárium ötvenedik szemeszterét jöttek megünnepelni, közöttük tanférriak Németország csaknem minden államából, Ausztriából, Magyarországból, Svájból, Oroszországból, Szerbiából, Romániából stb. rendkívül érdekes és meglepő vallomásokat tettek.

E vallomásokból tudjuk, hogy az a szellemi munka, amely a szemináriumban foly, legtöbb esetben döntő fontosságú a fiatal ember életfelfogására, szellemi életének irányára, legkivált azoknál, akik a nevelői pályára lépnek.

Kétségtelen, hogy Jénán, mint Németország minden más egyetemén, a szakmunka a hallgató főfoglalkozása. Ennek szenteli erejének és idejének oroszánrészét. Az a néhány óra, amit a hallgató a szemináriumnak szentel, csak mellékfoglalkozás. Ámde ez a mellékfoglalkozás, — mint nem pädagogusok vallják, — olyan volt, amely teljesen új világításba helyezé szakmunkájukat. A neveléstudomány fáklyája mellett egészen új, filozófiai oldalról láttak mindent és világosan felismerték azt a helyet, amelyet szaktárgyuk a tudományok egészében, mint a művelődés egyik tényezője elfoglal. Itt megtanulták e szakismeretet a jövendő nemzedék szempontjából értékelni és megvizsgálni. És nem csekély haszon az, hogy felismerték azt a viszonyt, amely az előző generációtól örökölt ismereteink és életfeladataink között van.

A szeminárium legszebb dicséretét azonban azok az ünnepi szónokok mondották, akik ma a tanügyi pályán működnek és akik eljöttek, hogy hálaújjukat lerójják azokért a kincsekért, amelyeket innét magukkal vittek.

Nagy nyereségük, — mondják, — nem abból állott, hogy megtanultak egyik-másik tárgyat jól, rosszul eltanítani, avagy a tanítás anyagát az alaki fokozatok szerint több-kevesebb ügyességgel feldolgozni. Nem. Főnyereségük vala, mondják, az a pädagogiai irányú gondolkodás, amelyet itt elsajátítottak, az a nevelői érzék és tapintat, amely itt fejlődött bennök, az a magas erkölcsi életfelfogás, amelyet innét vittek magukkal, mint a nevelés örök célját és az az erős erkölcsi akarat e cél szolgálatában, amelyet itt acéloztak meg. Legtöbbje itt találta meg azt az eszményképet, amely nevelői pályájukon előttük lebegett. Itt megnyílt előttük a pädagogia jelentősége az egyes nemzetek és az egész emberiség fejlődése szempontjából. Itt látták meg először a gyakorlatban a nevelés filozófiai alapelveit, mert megkövetelték tőlük, hogy a nevelés és oktatás terén tett minden lépésüket lélektanilag megindokolják és a nevelés céljából megbírálni, értékelni képesek legyenek. Itt látták első ízben azt a viszonyt, amely a nevelés elvei és gyakorlata, a tudományos problémának és az élet követelményei között van, amely viszony, — sajnos, — igen sok tanár előtt rejtett marad; azok előtt t. i., akik azt hiszik, hogy a neveléstudomány csak arra való, hogy egyeseknek vesszőparipául szolgáljon és hogy szaktanárnak arra szüksége nincs.

Mindezeket az őszinte lelkesedés szavaival tolmácsolták a szó-

wokok, amihez járult az a szeretetteljes bensőség, amellyel *Reint* ünnepelték.

Ő már nem volt fiatal ember, midőn *Stoy* nyomdokaiba lépve ezelőtt 25 évvel szemináriumát megnyitotta. De még ma is fiatal hévvel és lelkesedéssel tanít és tartalmas beszédével, mellyel az ünnepélyt megnyitotta, magával ragadta nagyszámú hallgatóit. A szemináriumnak céljáról és feladatáról szólt. Lelkes beszéde végén szíves szeretetreméltósággal üdvözlé vendégeit. Elve lévén mindenha: *In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus autem caritas*, azokat üdvözölte talán legkitüntetőbb módon, akik, — noha tanítványai, — tudományos munkáikban az ő eszméit kritika tárgyává tették és akik meggyőződéseikben tőle talán messze elpártoltak.

Nagy lehetett öröme, hogy e napon a világ minden tájékáról elhalmozták szerencsekívánataikkal. Hiszen a szemináriumnak eddig több mint 2000 tagja volt és legalább is ugyanakkora azok száma, akik szüneti tanfolyamok alatt megismerkedtek vele.

Korai volna *Rein* működéséről ítéletet mondani. Az ő műve még nincs lezárva. De annyit talán már ma is joggal mondhatunk, hogy neki nem csekély része van abban, hogy Németországban nemcsak az elemi iskolákban, hanem a középiskolákban is jobb módszer honosodott meg, mint Európa bármely államában.

Ezt az eredményt *Rein* első sorban szemináriuma útján érte el, amelyről *Böhm*, a jelenlegi főtanító büszkén mondja, hogy gőcpontja a tudományos pädagógiának nemcsak Németországon, hanem az egész művelt világon.

Dr. Gockler Lajos.

A zene helye a középfokú oktatásban.*

A pädagogiai köztudatban ma már gyökeret vert az a felfogás, hogy az esztétikai képzés szerves alkotórésze a középiskolai oktatásnak. De ami az elméletben már rég elismert igazság, annak gyakorlati megvalósítása rendszerint még sokáig várat magára. A művészi nevelés eszméje is csak lassan tud utat törni a gyakorlatban. A francia középiskola csupán egyes elszigetelt jelenségekre hivatkozhatik ebben a tekintetben: hangversenyekre, múzeum-látogatásokra, utazásokra, pedig Franciaországban külön egyesület alakult a művészetnek az iskolában való ápolására (*Société de l'Art à l'École*). A *collège*

* M. Dorolle: *Sur la place de la musique dans l'enseignement secondaire.* (*Revue Universitaire.* XIXe année, tome II 1910. — (216. és k. l.)